

Evaluation of the Relationship between Sustainable Urban Tourism Development with Ecological Power (Case Study: Tehran Metropolitan 22 District)

Hamid Karimi¹, Azadeh Arbabi Sabzevari*², Fatemeh Adibi Sadie Nejad³ And Maryam Rostam Pishah⁴

1. PhD Student of Geography and Urban Planning, Eslamshahr Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran
2. Associate Professor, Department of Geography and Urban Planning, Eslamshahr Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran
3. Assistant Professor, Department of Geography and Urban Planning, Eslamshahr Branch, Islamic Azad university, Eslamshahr, Iran
4. Assistant Professor, Department of Architecture, Eslamshahr Branch, Islamic Azad university, Eslamshahr, Iran

ARTICLE INFO	ABSTRACT
<p>Article type: <i>Research Article</i></p> <p>History Article: Received: 09 June 2024</p> <p>Revised: 19 June 2024</p> <p>Accepted: 12 July 2024</p> <p>Keywords: <i>Development, Tourism, Sustainable Tourism, Ecological power, District 22 of Tehran.</i></p>	<p>Introduction: Sustainable urban tourism is a key concept that has experienced significant growth in recent years in urban development. This concept emphasizes the optimal use of natural resources and environmental protection along with economic and social development. The development of sustainable urban tourism, on the one hand, aims to improve the quality of life of citizens, attract tourists and increase urban income, and on the other hand, it maintains the environment in the continuation and promotion of tourism exploitation.</p> <p>Objectives: This research has been carried out in order to investigate the indicators and dimensions of social consequences caused by the growth of informal settlements in eslamshahr and to provide a model to control and solve them.</p> <p>Methods: The two library -documentary methods and field methods have been used to collect data and information. The statistical population of the present study consists of 383 residents of the 22nd metropolitan area of Tehran. The sampling method is simply randomly and the volume of the statistical population is selected by the Cochran model with an error level of %5 383 people.</p> <p>Results and Discussion: All ecological components of tourism (conservation of natural resources, social balance, economics, protection and culture of culture) are meaningful. These indices have a strong correlation with dependent variable (sustainable urban tourism development). The components of the model explain %95.1of the changes (Sustainable Urban Tourism Development)</p> <p>Conclusion: Environmental components and management and planning have had the most impact on promoting the development of sustainable urban tourism development of the 22nd metropolitan area of Tehran, with a change in environmental deflection and management and planning. Power will make a change in the development of sustainable urban tourism respectively and 0.574 units.</p> <p>Highlight:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ecological ability of Tehran's 22 metropolitan area has a positive impact on sustainable urban tourism development.

Cite this article:

Karimi, H., Arbabi Sabzevari, A., Adibi Sadie Nejad, F & Rostam Pishah., M. (2024). Evaluation of the Relationship between Sustainable Urban Tourism Development with Ecological Power (Case Study: Tehran Metropolitan 22 District). *Organization of Space Economy*, 1(2), 82-96.

© The Author(s)

* Corresponding Author: Azadeh arbabi sabzevari
Email: Az.Arbabi@iau.ac.ir

ارزیابی رابطه توسعه گردشگری پایدار شهری با توان اکولوژیک

(مطالعه موردی: منطقه ۲۲ کلان‌شهر تهران)

حمید کریمی^۱، آزاده اربابی سبزواری^{۲*}، فاطمه ادیبی سعدی نژاد^۳ و مریم رستم پیشه^۴

۱. دانشجوی دکتری گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد اسلامشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
۲. دانشیار گروه جغرافیا و اقلیم‌شناسی در برنامه‌ریزی محیطی، واحد اسلامشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
۳. استادیار، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد اسلامشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، اسلامشهر، ایران
۴. استادیار، گروه معماری، واحد اسلامشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

مشخصات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی	بیان مسئله: گردشگری پایدار شهری یک مفهوم کلیدی است که در سال‌های اخیر در حوزه توسعه شهری رشد قابل توجهی را تجربه کرده است. این مفهوم تأکید بر استفاده بهینه از منابع طبیعی و حفاظت از محیط‌زیست را در کنار توسعه اقتصادی و اجتماعی دارد. توسعه گردشگری پایدار شهری، از یک سو بهبود کیفیت زندگی شهروندان، جذب گردشگران و افزایش درآمد شهری را هدف می‌گیرد و از سوی دیگر، محیط‌زیست را در تداوم و ارتقای پایداری بهره‌برداری گردشگری حفظ می‌کند
تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۰/۱۶	هدف: این پژوهش با هدف ارزیابی رابطه تأثیر توسعه گردشگری پایدار شهری با تأکید بر توان اکولوژیک در منطقه ۲۲ کلان‌شهر تهران انجام گرفته است.
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۱۰/۲۲	روش: این پژوهش از لحاظ هدف‌گذاری کاربردی و از لحاظ روش توصیفی-تحلیلی است. جهت جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات از دو روش کتابخانه‌ای - اسنادی و روش میدانی از راه پیمایش استفاده شده است. جامعه آماری پژوهش حاضر شامل ۳۸۳ نفر از ساکنان منطقه ۲۲ کلان‌شهر تهران می‌باشند. روش نمونه‌گیری به صورت تصادفی ساده و حجم جامعه آماری با مدل کوکران با سطح خطای ۵ درصد ۳۸۳ نفر انتخاب گردیده است.
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۰/۲۲	یافته‌ها و بحث: تمام مؤلفه‌های توان اکولوژیک در رابطه با گردشگری (حفظ منابع طبیعی، توازن اجتماعی، اقتصاد، حفاظت و بازسازی فرهنگ) معنی‌دار هستند. این شاخص‌ها دارای همبستگی قوی با متغیر وابسته (توسعه گردشگری پایدار شهری) می‌باشند. مؤلفه‌های وارد شده بر مدل به میزان ۹۵/۱ درصد از تغییرات مؤلفه‌های (توسعه گردشگری پایدار شهری) را تبیین می‌کنند
کلیدواژه‌ها: توسعه، گردشگری، گردشگری پایدار، توان اکولوژیک، منطقه ۲۲ تهران	نتیجه‌گیری: مؤلفه‌های زیست‌محیطی و مدیریت و برنامه‌ریزی بیشترین تأثیر را در راستای ارتقای توسعه گردشگری پایدار شهری منطقه ۲۲ کلان‌شهر تهران داشته‌اند، به طوری که یک واحد تغییر در انحراف مؤلفه‌های زیست‌محیطی و مدیریت و برنامه‌ریزی به ترتیب ۰/۶۱۰ و ۰/۵۷۴ واحد تغییر در توسعه گردشگری پایدار شهری ایجاد خواهند کرد.
	نکات برجسته: • توان اکولوژیک منطقه ۲۲ کلان‌شهر تهران بر توسعه گردشگری پایدار شهری تأثیر مثبتی دارد.

ارجاع به این مقاله: کریمی، حمید، اربابی سبزواری، آزاد، ادیبی سعدی نژاد و رستم پیشه، مریم. (۱۴۰۲). ارزیابی رابطه توسعه گردشگری پایدار شهری با توان اکولوژیک (مطالعه موردی: منطقه ۲۲ کلان‌شهر تهران). ساماندهی اقتصاد فضا، (۲۱)، ۸۲-۹۶.

بیان مسئله

بحران‌ها و مشکلات زیست‌محیطی که در حال حاضر دامن‌گیر کشورها شده است با روند افزایش جمعیت بشری به صورت جدی‌تری نمود پیدا کرده است. این معضلات به‌ویژه در بخش گردشگری که ارتباط تنگاتنگی با طبیعت دارد بیشتر احساس می‌گردد. از این رو، جهت رهایی از این مشکلات، لزوم شناسایی و ارزیابی استعدادها و توان‌های محیطی و برنامه‌ریزی متناسب با این قابلیت‌ها و توان‌ها توسط برنامه‌ریزان و مسئولین بشدت احساس می‌گردد. بنابراین اهمیت ارزیابی توان اکولوژیک سرزمین تا به آنجا است که چنانچه سرزمین بالقوه فاقد توان اکولوژیک مناسب برای اجرای کاربری خاصی به‌ویژه گردشگری شهری باشد (حتی در صورت نیاز اقتصادی - اجتماعی به وجود آن کاربری) اجرای آن طرح نه تنها سبب بهبود و وضعیت محیط‌زیستی منطقه نمی‌گردد، بلکه تخریب بیشتر محیط را نیز به ارمغان خواهد آورد (عنابستانی و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۶۲). در این میان گردشگری به‌عنوان یک فعالیت اقتصادی، ارتباط تنگاتنگی با توان‌های محیطی دارد. بنابراین گردشگری به‌عنوان گذرگاه توسعه پایدار تلقی می‌شود که با ماهیتی چندبعدی، علاوه بر تأمین نیاز گردشگران، باعث تغییرات عمده‌ای در سیستم جامعه میزبان می‌شود (Dwyer, 2009: 67).

توسعه صنعت گردشگری در دو دهه‌ی گذشته به دلیل وجود منابع تفریحی فراوان و دسترسی مناسب، در حال رشد است و این به نوبه‌ی خود سبب رونق اقتصاد محلی شده است. توسعه‌ی صنعت گردشگری مزایایی از جمله اشتغال‌زایی، بهینه‌سازی حمل‌ونقل، افزایش درآمد ساکنین محلی و حمایت از میراث فرهنگی و طبیعی دارد (Shahzad et al., 2017: 227). گردشگری پایدار یک دسته‌بندی از گردشگری است که هدف آن در حفظ منابع طبیعی، حفاظت از محیط‌زیست و تعادل در تأثیرات زیستی، اجتماعی و اقتصادی است. این نوع گردشگری تا حد امکان سعی می‌کند تا اثر مخرب بر محیط‌زیست و جامعه میزبان را کاهش دهد و به نفع توسعه پایدار و رشد اقتصادی منطقه می‌باشد. از این رو، توسعه گردشگری پایدار شهری به‌عنوان یک رویکرد مناسب برای توسعه شهرهای بزرگ و کوچک در حفظ تنوع زیستی و منابع طبیعی تأکید دارد (Cheng et al., 2023: 2).

شهرها به‌عنوان مراکزی برای جذب گردشگران و ارائه خدمات و زیرساخت‌های لازم به آن‌ها، می‌توانند در راستای توسعه گردشگری پایدار نقش مؤثری داشته باشند. به‌منظور تأمین اکولوژی شهری، بایستی در نظر داشت که توسعه گردشگری شهری در تعادل با منابع طبیعی و محیط‌زیست اتفاق بیفتد. استفاده بهینه از منابع و محافظت از آن‌ها، در کنار حفظ و ارتقای سرمایه‌های طبیعی، بخش‌هایی از توسعه پایدار در شهرها هستند که توجه به آن‌ها می‌تواند نتایج مثبتی در حوزه گردشگری داشته باشد (Zhu et al., 2023: 2).

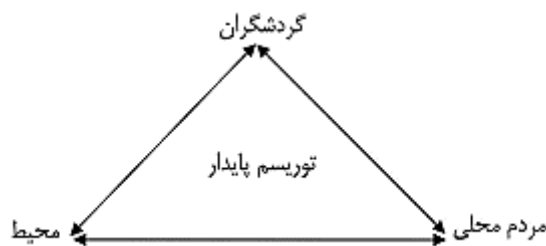
امروزه، منطقه ۲۲ تهران پس از گذشت بیش از چهار دهه به‌عنوان یک منطقه شهری در غرب منطقه کن، با داشتن شهرک‌های متعدد از جمله شهرک‌های چشمه، راه‌آهن و مجموعه ورزشی و پارهای ساخت‌وسازهای پراکنده، همچنان قابلیت‌های توسعه خود را حفظ کرده است. به‌عنوان منطقه‌ای پیشگام در توسعه پایدار، دارای امکانات و مواهب طبیعی و اکولوژیکی ارزشمندی است که تنها در راستای برنامه‌ریزی راهبردی اصولی دستیابی به این مزایا فراهم می‌آید. همچنین وجود عناصر و کاربری‌های فرا منطقه‌ای و فراملی در این منطقه از قبیل دریاچه شهدای خلیج فارس، بوستان چیتگر، ورزشگاه آزادی، باغ گیاه‌شناسی، پژوهشکده‌های مختلف، شهرک دهکده المپیک، شهرک دانشگاه شریف، ایران مال، هزار و یک شهر و ... و همچنین عبور بزرگراه‌های مهم شهر تهران به همراه عبور خط ۵ متروی تهران از ویژگی‌های مهم این منطقه است. این منطقه همزمان با شتاب گرفتن در مسیر توسعه‌ی سریع گردشگری و جذب گردشگر، نتوانسته است کاملاً خود را با توسعه‌ی پایدار شهری وفق دهد و گردشگری پایدار را به ارمغان بیاورد؛ به‌طوری که ایجاد ترافیک و تردد زیاد خودروها در سطح منطقه، ازدحام جمعیت، آلودگی‌های زیست‌محیطی، تغییر فرهنگ و رسوم مردمی و افزایش آلودگی‌های صوتی و ...، از جمله مسائل و موضوعات مهمی هستند که در سالیان اخیر و با افزایش ورود گردشگران و افزایش جمعیت منطقه، به‌وضوح مشهود است. منطقه‌ی ۲۲ تهران با وجود صرف هزینه‌های زیاد، در صورت عدم مدیریت صحیح و اصولی، چشم‌انداز نامناسبی را چه در عرصه‌ی سکونتگاهی و چه در عرصه‌ی گردشگری شهری، با وجود تمام پتانسیل‌ها و ظرفیت‌ها، به خود خواهد دید (حق زاده و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۷۲-۱۷۳). در همین راستا در این پژوهش به ارزیابی اثرات توسعه گردشگری پایدار شهری با تأکید بر توان اکولوژیک در منطقه ۲۲ کلان‌شهر تهران پرداخته خواهد شد. برای پاسخ و ردیابی این هدف سؤال اصلی این پژوهش عبارت است از:

۱. رابطه توسعه گردشگری پایدار شهری با تأکید بر توان اکولوژیک در منطقه ۲۲ کلان‌شهر تهران چگونه است؟

مبانی نظری

گردشگری یک صنعت حیاتی، جامع و حامی است که رشد پایدار، پرسرعت و پایداری را در سیستم اقتصادی جهانی تجربه کرده است (Zhou et al., 2023: 3). با تعمیق جهانی شدن اقتصادی، صنعت گردشگری وارد عصر طلایی شده و به عنوان یکی از بخش‌های با رشد سریع در اقتصاد جهانی ظاهر شده است (Godil et al., 2020: 4). با این حال، توسعه سریع گردشگری منجر به طیف وسیعی از مشکلات اجتماعی و زیست‌محیطی، از جمله آسیب‌های زیست‌محیطی و فرسایش میراث فرهنگی شده است (Han, 2021). در نتیجه، توسعه گردشگری پایدار به یک راه‌حل حیاتی برای رسیدگی به این مسائل تبدیل شده است و توجه صنعت گردشگری و دانشگاه را به خود جلب کرده است (Guo et al., 2019).

در حال حاضر رویکرد اصلی که در برنامه‌ریزی گردشگری و در سایر انواع توسعه به کار می‌رود، بحث توسعه پایدار است. بر اساس روش توسعه پایدار، منابع گردشگری بایستی برای استفاده نسل‌های آینده حفظ شوند و در عین حال، برای جامعه فعلی قابل استفاده و مفید باشند. بنابراین برنامه‌ریزی گردشگری نیازمند برنامه‌ریزی اصولی است که مبنای توسعه پایدار گردشگری بر اساس آن بنا نهاده شده است (قهرمان و همکاران، ۱۴۰۲: ۲۳۱).

شکل ۱. رابطه گردشگر و میزبان و محیط (مثلث توریسم پایدار)

برگرفته از: قهرمان و همکاران، ۱۴۰۲: ۲۳۱

گردشگری پایدار رویکرد جدیدی برای توسعه گردشگری است که حفظ محیط‌زیست بوم‌شناختی، حفاظت از میراث فرهنگی، پیشرفت اقتصاد جامعه و توسعه اجتماعی را در اولویت قرار می‌دهد (Chang et al., 2020). این مدل مستلزم بررسی دقیق تأثیرات بر اکولوژی، فرهنگ و جامعه در تمام جنبه‌های برنامه‌ریزی، مدیریت و بهره‌برداری گردشگری برای دستیابی به تعادل هماهنگ بین توسعه گردشگری، حفاظت از محیط‌زیست، حفظ میراث فرهنگی و توسعه جامعه است (Sheller, 2021). گردشگری پایدار نه تنها یک روند رو به رشد در صنعت گردشگری است، بلکه جزء ضروری پایداری اقتصاد جهانی است (Kim et al., 2019: 4).

گردشگری پایدار دارای تعاریف متنوعی است. برای مثال، گردشگری پایدار را می‌توان به عنوان توریسمی که تأثیرات اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی فعلی و آینده‌ی این صنعت به عنوان را در نظر گرفته و نیازهای بازدیدکنندگان، صنعت، محیط‌زیست و جوامع میزبان را تأمین می‌کند» تعریف کرد. به این ترتیب، گردشگری پایدار باید استفاده‌ی بهینه از منابع زیست‌محیطی را تضمین کند، به خصوصیات اجتماعی- فرهنگی جوامع محلی احترام بگذارد و در عین حال، مزایای اجتماعی- اقتصادی را به ذی‌نفعان ارائه کند (UNEP/WTO, 2005: 12).

گردشگری پایدار به معنای کاهش اثرات منفی فعالیت‌های گردشگر در محیط‌زیست، جامعه و اقتصاد به منظور دستیابی به نوعی گردشگری از نظر اکولوژیکی پایدار، از نظر اقتصادی مقرون به صرفه و از نظر اجتماعی برابر است (حقی و حیدر زاده، ۱۴۰۰: ۲۱). مطابق با تعریف محیط‌زیست سازمان ملل متحد (UNEP)، گردشگری پایدار به معنای توسعه فعالیت‌های گردشگری با تعادل پایدار بین ابعاد زیست‌محیطی، اجتماعی- اقتصادی و فرهنگی به منظور تضمین پایداری طولانی مدت آن است (Pan et al., 2018: 445). دیدگاهی جامع در خصوص گردشگری پایدار در سال (۲۰۰۰) ارائه شد که گردشگری پایدار را روشی برای مدیریت منابع طبیعی، مصنوعی، اجتماعی و فرهنگی در نواحی مقصد و جوامع میزبان به منظور دستیابی به معیارهای اساسی ارتقای رفاه اقتصادی، حفاظت از سرمایه طبیعی و اجتماعی و فرهنگی آن‌ها، دستیابی به عدالت درون نسلی و بین نسلی در توزیع هزینه‌ها و منافع، اطمینان از خودکفایی آن‌ها و تأمین نیازهای گردشگران است، می‌داند (Dans & Gonzalez, 2019: 70).

مفهوم گردشگری پایدار برگرفته از نظریه گسترده‌تر توسعه پایدار است که توسعه بلندمدت، پایدار و پایدار را در اولویت قرار می‌دهد و در عین حال بر عدالت در بین معاصران، نسل‌های آینده، کشورها و گروه‌های قومی تأکید دارد (Liu, 2003). این نظریه

منعکس کننده شناخت رو به رشد تأثیر مخرب فعالیت‌های انسانی بر محیط‌زیست است (Lu & Nepal, 2009: 6) و بر اهمیت متعادل کردن اهداف کارایی و عدالت تأکید می‌کند (Clarke, 1997: 226).

هدف گردشگری پایدار ارتقای پایداری صنعت گردشگری با کاهش تنش و تعارض است (Rasoolimanesh et al., 2020: 3) که ممکن است از تعاملات پیچیده بین صنعت، گردشگران، محیط‌زیست و جوامع محلی ناشی شود و در عین حال کیفیت منابع طبیعی و فرهنگی را حفظ کند (Streimikiene et al., 2021: 261). هدف اصلی آن حفاظت و افزایش فرصت‌ها برای استفاده در آینده در عین رفع نیازهای گردشگران و جوامع محلی، تضمین حفظ فرآیندهای زیست‌محیطی ضروری و تنوع زیستی، و حمایت از معیشت محلی است (Guaita Martínez et al., 2019: 167).

به عقیده‌ی مولر؛ بیان کرد که هدف از توریسم پایدار، تأثیرگذاری بر سلامت اقتصادی، آسایش ذهنی افراد محلی، حفاظت از منابع، فرهنگ سالم و رضایت از نیازمندی‌های مهمانان است (Müller., 1994: 132). برای دستیابی به توسعه گردشگری پایدار، چندین الزام باید برآورده شود، از جمله رسیدگی به نیازهای ساکنان محلی، برآورده کردن تقاضای رو به رشد گردشگری و حفاظت از محیط‌زیست دستیابی به این تعادل برای ترویج توسعه گردشگری پایدار ضروری است (Della Corte et al., 2019)، که می‌تواند به حفظ منابع طبیعی و فرهنگی، حمایت از جوامع محلی و ارتقای رشد اقتصادی به شیوه‌ای مسئولانه و پایدار کمک کند (Sobaih et al., 2021).

توسعه گردشگری پایدار شهری با تأکید بر توان اکولوژیک نقش مهمی در ایجاد تعادل میان جنبه‌های اقتصادی، اجتماعی و محیط‌زیست دارد و اثرات فراوانی را به همراه دارد. در زیر به برخی از این اثرات آن اشاره شده است که عبارت‌اند از:

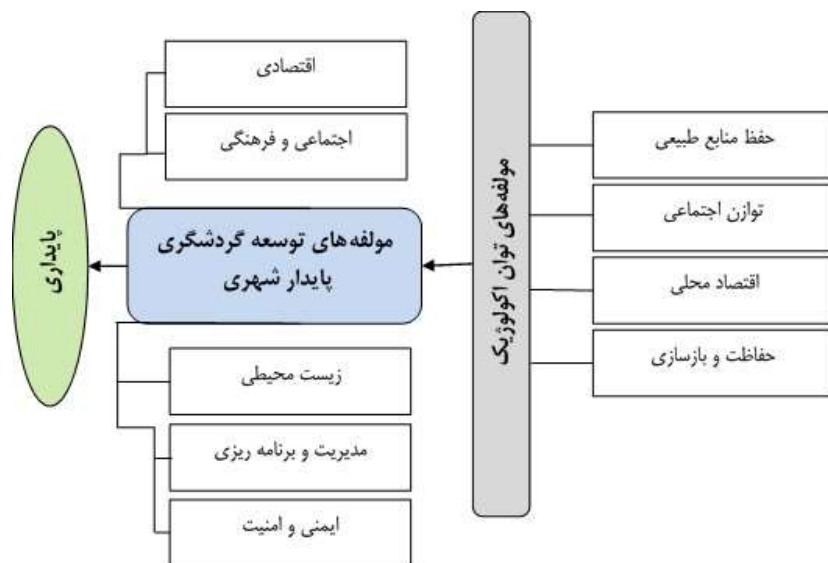
- توسعه اقتصادی: گردشگری پایدار شهری، منجر به ایجاد فرصت‌های شغلی به‌طور مستقیم و غیرمستقیم می‌شود. ایجاد شغل‌ها در زمینه‌های مانند خدمات رستوران‌ها، هتل‌ها، تأسیسات گردشگری و فروش محصولات محلی، اقتصاد شهر را تقویت و به رشد و پیشرفت آن کمک می‌کند

- حفظ محیط‌زیست: توسعه گردشگری پایدار شهری با تأکید بر توان اکولوژیک، به حفظ منابع طبیعی و کاهش تأثیرات منفی بر محیط‌زیست می‌پردازد. این شکل گردشگری، با ترغیب به استفاده مؤثر از انرژی‌های تجدیدپذیر، مدیریت صحیح آب و فاضلاب، حفظ مناظر طبیعی و محیط‌های زیستی، خرابکاری کمتر و ارتقای مراکز تفریحی اکولوژیک، به حفظ محیط‌زیست کمک می‌کند

- حفظ و احیای فرهنگ محلی: توسعه گردشگری پایدار شهری، منجر به حفظ و احیای فرهنگ، آداب و رسوم محلی شهرها می‌شود. این شکل گردشگری، توجه به جاذبه‌های فرهنگی، تاریخی و معماری شهرها را بیشتر می‌کند. تعامل گردشگران با مردم محلی و شناخت فرهنگ آن‌ها، به حفظ و تقویت هویت محلی کمک می‌کند و کمک می‌کند تا ارتباط و انسجام بین جوامع مختلف ایجاد شود

- ارتقای کیفیت زندگی: توسعه گردشگری پایدار شهری، بهبود کیفیت زندگی شهروندان را در نظر دارد. افزایش امکانات و سرویس‌های رفاهی مانند تأسیسات ورزشی، فضاهای سبز، پارک‌ها، مراکز هنری و فرهنگی، به افزایش رضایت شهروندان و بهبود کیفیت زندگی و زیست‌پذیری آن‌ها می‌شود.

چارچوب مفهومی توسعه گردشگری پایدار شهری با تأکید بر توان اکولوژیک شامل اصول و اهدافی است که به ایجاد توازن میان توسعه گردشگری، حفاظت از محیط‌زیست، و توجه به نیازهای جامعه محلی می‌پردازد. این چارچوب مفهومی بر اصول توسعه گردشگری پایدار و توان اکولوژیک تأکید دارد و جهت ارتقاء توسعه شهری با حفظ تعادل بین اقتصاد، محیط‌زیست، و اجتماع تلاش می‌کند.

نمودار ۱. مدل مفهومی تحقیق

پیشینه تحقیق

شمسی پور و همکاران (۱۳۹۲)، در مقاله‌ای به ارزیابی و تحلیل توان اکولوژیک در جهت توسعه گردشگری با استفاده از فرآیند تحلیل شبکه‌ای (ANP) در ناحیه‌ی غرب فارس پرداخته‌اند. نتایج این پژوهش نشان داد که سمت‌های شرقی، شمالی و جنوبی در امتداد رشته‌کوه‌های زاگرس، توان اکولوژیک بالایی برای توسعه گردشگری مبتنی بر طبیعت با ویژگی تفرج گسترده دارند. بخش‌های مرکزی ناحیه برای توسعه تفرج متمرکز و گردشگری تاریخی و انسانی مستعد بوده و به سمت غرب ناحیه از ارزش اکولوژیک منطقه کاسته می‌شود.

حق زاده و همکاران (۱۳۹۹)، در مقاله‌ای به بررسی پیامدهای منفی توسعه گردشگری شهری در منطقه ۲۲ تهران از دیدگاه شهروندان و کارشناسان پرداخته‌اند. نتایج این پژوهش نشان داد که در شاخص‌های فضای- کالبدی، اقتصادی و اجتماعی- فرهنگی، بین شهروندان و کارشناسان تفاوت آماری معناداری وجود دارد و میزان آسیب در این شاخص‌ها از نظر شهروندان بیشتر بود؛ اما بین دیدگاه شهروندان و کارشناسان در شاخص زیست‌محیطی، تفاوت آماری معناداری یافت نشد.

عنابستانی و همکاران (۱۳۹۹)، در مقاله‌ای به ارزیابی توان اکولوژیک با هدف توسعه گردشگری پایدار شهرستان نیشابور با بهره‌گیری از روش‌های WLC و فازی در محیط GIS: پرداخته‌اند. نتایج این پژوهش نشان داد که شهرستان نیشابور دارای توان بسیار خوبی جهت توسعه گردشگری پایدار می‌باشد. همچنین مقدار ضریب کاپا به دست آمده برای مدل WIC برابر با ۰/۹/۵۹ و برای گامای فازی با لانداهای ۰/۷، ۰/۸ و ۰/۹ به ترتیب برابر ۰/۸۴، ۰/۷۱ و ۰/۶۸ می‌باشد. از این رو نتیجه حاصل نشانگر آن است که عملکرد گامای فازی با لاندای ۰/۷ نسبت به سایر روش‌های مورد بررسی دارای مطلوبیت و تطابق بیشتری با واقعیت، برای توان سنجی منطقه جهت توسعه گردشگری پایدار می‌باشد.

حجازی و جوادی (۱۳۹۹)، در مقاله‌ای به ارزیابی توان اکولوژیکی توسعه گردشگری شهرستان سرعین با بهره‌گیری از مدل تلفیقی (AHP-TOPSIS) پرداخته‌اند. نتایج این پژوهش نشان داد که مساحتی حدود ۲۶۸۰۷ هکتار در پهنه مناسب گردشگری گسترده و متمرکز و ۲۰۵۹ هکتار نامناسب برای پهنه‌های گردشگری می‌باشند. همچنین دهستان‌های سبلان و آب گرم برای گردشگری بسیار مناسب و پهنه آلوارس برای فعالیت‌های گردشگری نیازمند ایجاد امکانات و توسعه گردشگری در این دهستان می‌باشند.

تقوایی و همکاران (۱۴۰۲)، در مقاله‌ای به تحلیل فضاهای سبز شهری به منظور توسعه پایدار گردشگری شهری با تأکید بر بعد زیست‌محیطی در شهر نور پرداخته‌اند. نتایج این پژوهش نشان داد که به منظور ارزیابی و بررسی تأثیرات فضاهای سبز و پارک‌های شهری در توسعه گردشگری و رونق بخشیدن به صنعت توریسم در شهر نور بوده بیانگر این است که فضاهای سبز واقع در شهر تا حد زیادی می‌تواند در رونق بخشیدن به صنعت گردشگری در شهر نور مؤثر واقع شود.

نعمت پور و فرجی (۲۰۱۹)، تلاش کرده‌اند تأثیرات مثبت و منفی گردشگری در روند رشد گردشگری در مقیاس ملی در ایران را شناسایی و اولویت‌بندی کنند. این تأثیرات با استفاده از تجزیه و تحلیل اثر متقاطع در قالب نرم‌افزار Micmac، عوامل اقتصادی، فرهنگی-اجتماعی و زیست‌محیطی ارزیابی شده‌اند.

کیسی (۲۰۱۹)، در پژوهشی با کاربست روش ترکیبی SWOT و AHP قصد دارد یک رویکرد راهبردی ترکیبی ارائه کند که بتواند به توسعه گردشگری پایدار در مقاصد گردشگری منجر شود. راهبردهای پیشنهادی شامل موارد زیر است: تنوع محصول و مدیریت رویداد، تصویر ذهنی مقصد، کاربست سیستم مدیریت پایدار بازدیدکننده، راهبردهای تبلیغات و مشارکت و همکاری.

ووآ و همکاران (۲۰۲۰)، به بررسی عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری پایدار در استان باریا-وونگ تائو در ویتنام با روش تحلیل عاملی و رگرسیونی پرداخته‌اند. نتایج این پژوهش نشان داد که چهار گروه عامل وجود دارند که تأثیرگذاری چشمگیری در توسعه پایدار گردشگری در این استان دارند. این عوامل شامل جامعه، محیط‌زیست، محصولات و خدمات گردشگری و امکانات فنی بود.

سوتریسنا^۱ و همکاران (۲۰۲۰)، در مقاله‌ای به شناسایی عوامل کلیدی در توسعه پایدار در دهکده‌ی گردشگری پرداخته‌اند. در تجزیه و تحلیل این تحقیق، از روش اکتشافی-توصیفی و تحلیل آینده‌نگر با روش تحلیل ساختاری استفاده شده است. نتایج این پژوهش حاکی از آن بود که عوامل فرهنگی، آداب و رسوم محلی و صلاحیت مدیران و منابع انسانی بیشترین تأثیرگذاری مستقیم را داشتند.

روش تحقیق

تحقیق حاضر از نظر هدف از نوع تحقیقات کاربردی و از حیث روش بررسی توصیفی-تحلیلی است. اطلاعات مورد نیاز برای بررسی رابطه بازآفرینی فرهنگی و اجتماعی و توسعه پایدار محله‌ای که شامل ۵ شاخص و ۲۷ معرف توسعه گردشگری پایدار شهری (متغیر وابسته) و شامل ۴ شاخص و ۲۵ معرف توان اکولوژیک با تأکید بر توسعه گردشگری (متغیر مستقل) می‌باشد. ابزار جمع‌آوری اطلاعات، پرسشنامه محقق ساخته، که در سال ۱۴۰۲ انجام شده است. روش نمونه‌گیری به صورت تصادفی ساده و حجم جامعه آماری با مدل کوکران با سطح خطای ۵ درصد ۳۸۳ نفر انتخاب گردیده است. برای به دست آوردن پایایی ابزار تحقیق از آلفای کرونباخ استفاده شده است، میزان آن با ۰/۸۲ نشان می‌دهد که ابزار تحقیق پایایی خیلی خوبی دارد. همچنین برای به دست آوردن روایی پرسشنامه از تحلیل عاملی استفاده شده است که مقدار KMO به میزان ۰/۷۹، نشان می‌دهد پرسشنامه از لحاظ روایی در سطح خوبی قرار دارد. در تجزیه و تحلیل داده‌ها جهت همچنین برای ارتباط بین متغیرها، آزمون‌های آمار استنباطی مانند ضریب همبستگی، آزمون تحلیل واریانس، رگرسیون چندمتغیره و تحلیل مسیر در نرم‌افزار Spss به کار برده شده است. مؤلفه‌های مورد مطالعه در جدول شماره (۱) آورده شده است.

جدول ۱. متغیرهای مورد مطالعه

مقوله‌ها	بعد	گویه‌ها	تعداد گویه‌ها
	اقتصادی	افزایش درآمد شهر از گردشگری، ایجاد فرصت‌های اشتغال در حوزه‌های گردشگری، توسعه کسب‌وکارهای محلی، ارتقاء تعامل اقتصاد محلی با گردشگران و تشویق به سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های گردشگری	۵
توسعه گردشگری پایدار (متغیر وابسته)	اجتماعی- فرهنگی	ارتقاء رفاه اجتماعی جامعه محلی، افزایش آگاهی و تعامل فرهنگی بین گردشگران و جمعیت محلی، ترویج اندیشه‌های مثبت و اخلاقی در گردشگران، ایجاد فرصت‌های مشارکت جامعه محلی در تصمیم‌گیری، حفاظت از تاریخ و فرهنگ محلی، ترویج آگاهی فرهنگی و ارتقاء ارتباطات فرهنگی، ایجاد فضاهای فرهنگی برای گردشگران و جامعه محلی و حمایت از صنایع دستی و هنرهای محلی	۸
	زیست‌محیطی	مدیریت پایدار منابع طبیعی، کاهش اثرات منفی بر محیط‌زیست و جلوگیری از تخریب مناطق حساس، توسعه گردشگری اکولوژیک و مسئولانه، ترویج حمل‌ونقل پایدار، استفاده از انرژی‌های تجدیدپذیر و حفاظت از تنوع زیستی	۶

1. Kisi

2. Vu

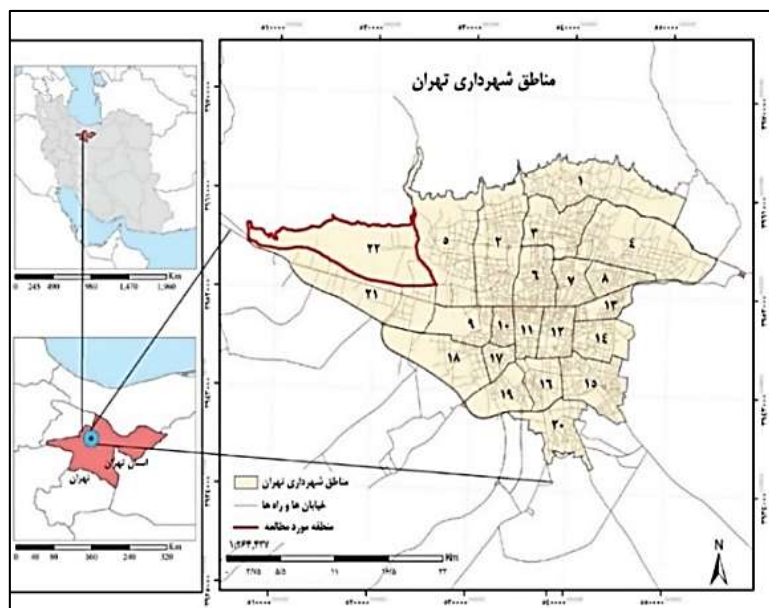
3. Sutrisna

مقوله‌ها	بعد	گویه‌ها	تعداد گویه‌ها
مدیریت و برنامه‌ریزی	توسعه برنامه‌های مستدام برای گردشگری، مشارکت مؤثر جامعه در فرآیند تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی، استفاده از فناوری اطلاعات در مدیریت گردشگری و ارزیابی و پیش‌بینی تأثیرات گردشگری	۴	
ایمنی و امنیت	ایجاد امنیت برای گردشگران و جمعیت محلی، مدیریت مناسب ریسک‌ها و اطلاع‌رسانی در شرایط بحران، توسعه سیستم‌های اطفاء حریق و امدادرسانی و ارتقاء ایمنی تردد در مناطق گردشگری	۴	
حفظ منابع طبیعی	کاهش آلودگی هوا، محافظت از آب‌های زیرزمینی و سطحی، ارتقاء زمین‌های سبز و پارک‌ها، حذف زباله‌ها به‌طور صحیح و مدیریت پسماند، تغییر مدل ساخت‌وساز به‌منظور استفاده از مصالح ساختمانی پایدار، استفاده از انرژی‌های تجدیدپذیر و کاهش مصرف انرژی و آب	۷	
توازن اکولوژیک در رابطه با توسعه گردشگری (متغیر مستقل)	مشارکت مردم محلی در تصمیم‌گیری‌ها، برابری درآمد، ایجاد فرصت‌های اشتغال برای جامعه محلی، حفظ و تقویت فرهنگ و ارتقای هویت محلی	۵	
اقتصاد محلی	ایجاد شغل‌ها، توسعه کسب‌وکارهای محلی، جذب سرمایه‌گذاری خارجی و داخلی در منطقه، افزایش درآمد و سودآوری برای جامعه محلی، حفظ مزیت‌های رقابتی منطقه، ارتقاء بهره‌وری و عدالت اجتماعی	۷	
حفاظت و بازسازی فرهنگ	حفظ میراث فرهنگی، حفظ سنت‌ها و عادات محلی، افزایش آگاهی شهروندان، تعامل فرهنگی و تبادل اطلاعات، ایجاد فرصت‌های آموزشی و آشنایی با فرهنگ منطقه	۶	

برگرفته از: مطالعات کتابخانه‌ای نگارندگان، ۱۴۰۲

قلمرو تحقیق

امروزه منطقه ۲۲ با جمعیتی ۱۷۵،۳۹۸ هزار نفری با وسعتی حدود ۶۰۰۰ هکتار یکی از وسیع‌ترین مناطق شهر تهران می‌باشد. وجود عنا صری ویژه مانند ورزشگاه آزادی تهران، پارک جنگلی چیتگر و خرگوش دره، دریاچه شهدای خلیج فارس، رودخانه کن و وردآورد، باغ ملی گیاه‌شناسی ایران، مراکز پژوهشی و دانشگاهی، مراکز درمانی عمده، مجموعه‌های تجاری و فراغتی و همچنین عبور بزرگراه‌های مهم شهر تهران به همراه عبور خط ۵ متروی تهران از ویژگی‌های مهم این منطقه است. این منطقه از شمال به ارتفاعات شمال تهران، از غرب به استان البرز، از شرق به رود دره کن و از جنوب به آزادراه تهران-کرج منتهی می‌گردد. این منطقه به طرح ساماندهی (جامع) شهر تهران (مصوب ۱۳۷۰) به محدوده شهر تهران اضافه شد. منطقه ۲۲ باوجود آزادراه تهران-کرج، آزادگان و تهران-شمال و خرازی، یکی از دروازه‌های تهران به غرب و شمال کشور می‌باشد و از این حیث بسیار حائز اهمیت است. منطقه ۲۲ شهرداری تهران را می‌توان پایاب توسعه پایدار تهران دانست. آنچه از بررسی اسناد فرادست منطقه ۲۲ به دست می‌آید وجود تشتت آرا و تناقض‌هایی در این طرح‌ها و برنامه‌ها برای آینده منطقه ۲۲ به‌عنوان جدیدترین منطقه شهرداری تهران است، در یک سو طرح‌هایی همچون طرح مجموعه شهری تهران قرار دارد که از منطقه ۲۲ به‌عنوان "قلب مجموعه شهری" تهران یاد کرده و بر محدود ساختن اسکان جمعیت در منطقه و اختصاص زمینه به کاربری‌های ملی و فراملی تأکید فراوان دارد و در دیگر سو جریانات موجود در منطقه و نیز نظر مقامات و متولیان امر است که حکایت از پذیرش سرریز جمعیت تهران و تشویق الگوی انبوه‌سازی مسکن در جهت تبدیل منطقه ۲۲ به یک منطقه حومه‌ای کم‌دردسر می‌کند. اما باوجود همه این اختلاف دیدگاه‌ها آنچه مسلم است این است که نقش منطقه ۲۲، به‌عنوان پهنه‌ای در حال توسعه و شاید "تنها فرصت باقیمانده برای شهر تهران" باید به‌گونه‌ای باشد که ضمن ایجاد شرایط زیست‌محیطی مطلوب با هدف نیل به توسعه پایدار بتواند کاربری‌های موردنیاز و کمبودهای کلان‌شهر و مجموعه شهری تهران را در خود جای دهد (اکبری، ۱۴۰۱: ۱۱۰). در حال حاضر منطقه ۲۲ تهران ۱۲ محله و ۴ تا ناحیه دارد. منطقه ۲۲ به‌عنوان قطب گردشگری پایتخت شناخته می‌شود و توانسته امکانات رفاهی و گردشگری شهروندان تهرانی را تا حد زیادی جبران کند.

شکل ۶. موقعیت جغرافیایی منطقه ۲۲ کلان شهر تهران

یافته‌ها

ویژگی‌های توصیفی پاسخگویان و میانگین مؤلفه‌های مورد مطالعه

در پیمایشی که بر روی ۳۸۳ نفر از ساکنان منطقه ۲۲ صورت گرفت، ۶۵ درصد از پاسخگویان مرد و ۳۵ درصد از پاسخگویان را زنان تشکیل داده بودند. همچنین ۶۵ درصد از پاسخگویان متأهل و ۳۳ درصد از پاسخگویان مجرد بودند. ۲۹ درصد از پاسخگویان نیز مطلقه و همسر فوت شده، بودند. بنا بر اطلاعات به دست آمده از پرسشنامه ۲۱ درصد از پاسخگویان بی‌سواد، ۲۹ درصد دارای تحصیلات ابتدایی، ۲۵ درصد دارای تحصیلات راهنمایی، ۱۵ درصد دارای تحصیلات متوسطه و ۱۰ درصد دارای تحصیلات دانشگاهی هستند و ۱۰ درصد از داده‌های پرسشنامه را داده‌های گمشده تشکیل داده است. بنا بر آنچه در نمودار شماره (۳)، در بین مؤلفه‌های توان اکولوژیک در منطقه ۲۲ کلان شهر تهران، مؤلفه حفاظت و بازسازی فرهنگ با کمترین میانگین^۱ ۱/۹۲ که در طیف ضعیف قرار دارد و مؤلفه حفظ منابع طبیعی با ۲/۶۴ بالاترین میانگین را به خود اختصاص داده است. سایر مؤلفه‌های ورد مطالعه بالاتر از حد متوسط هستند. بنابراین به‌روشنی می‌توان دریافت که توان اکولوژیک منطقه ۲۲ کلان شهر تهران بر توسعه گردشگری پایدار شهری تأثیر مثبتی در پی خواهد داشت. ادامه این روند می‌تواند توان و ظرفیت پذیری گردشگری این منطقه را افزایش خواهد داد. نمودار شماره (۳)، هم به‌خوبی بیانگر این است که از بین مؤلفه‌های توسعه گردشگری پایدار شهری (متغیر وابسته) در پرسشنامه، از دید پاسخگویان، مؤلفه زیست‌محیطی با میانگین ۲/۷۵ بالاترین و در مقابل مؤلفه ایمنی و امنیت پایین‌ترین مقدار میانگین را به خود اختصاص داده‌اند. این نمودار به‌خوبی نشان می‌دهد که وضعیت توسعه گردشگری پایدار شهری در منطقه ۲۲ کلان شهر تهران از دید پاسخگویان زیر حد متوسط و یا نزدیک به حد متوسط است.

۱. میانگین محاسبه شده از ۱-۵ بوده و سطح متوسط برابر ۳ است. هرچه این مقدار به سمت ۵ میل کند، وضعیت بهتر مؤلفه را می‌توان گزارش نمود.

نمودار ۲. میانگین مؤلفه‌های توسعه گردشگری پایدار شهر ۲۲ در منطقه ۲۲
 نمودار ۳. میانگین مؤلفه‌های توازن اکولوژیک در رابطه با توسعه گردشگری منطقه ۲۲
 برگرفته از: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲

تحلیل تأثیر توسعه گردشگری پایدار شهری در منطقه ۲۲ بر توان اکولوژیک

جهت تبیین عوامل مختلف در ارزیابی توسعه گردشگری پایدار شهری در منطقه ۲۲ با تأکید بر توان اکولوژیک از مدل برازش رگرسیونی استفاده شد. نتایج حاصله از تحلیل رگرسیونی به روش توابع A نشان می‌دهد تمام مؤلفه‌های توان اکولوژیک در رابطه با گردشگری (حفظ منابع طبیعی، توازن اجتماعی، اقتصاد، حفاظت و بازسازی فرهنگ) معنی‌دار هستند. این شاخص‌ها دارای همبستگی قوی با متغیر وابسته (توسعه گردشگری پایدار شهری) می‌باشند. مؤلفه‌های وارد شده بر مدل به میزان ۹۵/۱ درصد از تغییرات مؤلفه‌های (توسعه گردشگری پایدار شهری) را تبیین می‌کنند و باقیمانده واریانس‌ها به وسیله عوامل ناشناخته تبیین و پیش‌بینی می‌شوند (جدول ۲).

جدول ۲. آماره‌های تحلیل رگرسیون چند متغیره

ضریب معیار	ضریب تبیین تصحیح شده	ضریب تبیین	ضریب همبستگی چندگانه
۰/۱۸۶	۰/۹۵۰	۰/۹۴۵	۰/۹۶۴

برگرفته از: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲

معنی‌دار بودن رگرسیون رابطه بین متغیرها با سطح معنی‌داری (Sig: ۰/۰۰۰) که معنی‌دار بودن آن را در ۹۹ درصد نشان می‌دهد تأیید می‌گردد (جدول ۵). در ادامه به منظور سنجش میزان تأثیرگذاری مؤلفه‌های توسعه گردشگری پایدار شهری در منطقه ۲۲ با تأکید بر توان اکولوژیک ابتدا از رگرسیون چند متغیره استفاده شد. ابتدا مدل رگرسیونی مورد آزمون قرار گرفت که آیا مدل توانایی پیش‌بینی را دارد؟ نتایج نشان می‌دهد که توجه به معنی‌دار بودن آزمون F در سطح خطای کوچک‌تر از ۰/۰۱ مدل برر سی دارای توانایی پیش‌بینی و تبیین دارد (جدول ۳).

جدول ۳. آزمون تحلیل واریانس (ANOVA) برای گروه‌ها

آزمون	مجموع مجزورات	درجه آزادی	میانگین مجموع مجزورات	R	R ²	F	Sig.
رگرسیون	۳۰/۴۷	۵	۵۶/۲	۰/۹۹	۰/۹۷	۶/۸۴۶	۰/۰۰۰
باقی مانده	۵/۴۸	۱۵	۰/۵۶۵				
کل	۳۹/۰۰	۲۱	-				

برگرفته از: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲

نتایج این تحلیل نشان می‌دهد که مقدار R برابر ۰/۹۹ و مقدار R² برابر ۰/۹۷ است و این نشان از آن دارد که ۹۷ درصد از واریانس توسعه گردشگری پایدار شهری منطقه ۲۲ کلان شهر تهران را توان اکولوژیک این منطقه را تبیین می‌کند. با نگاهی به مقادیر β در جدول شماره (۴)، مشخص می‌شود که مؤلفه‌های زیست‌محیطی و مدیریت و برنامه‌ریزی بیشترین تأثیر را در راستای ارتقای توسعه گردشگری پایدار شهری منطقه ۲۲ کلان شهر تهران داشته‌اند، به طوری که یک واحد تغییر در انحراف مؤلفه‌های زیست‌محیطی و مدیریت و برنامه‌ریزی به ترتیب ۰/۶۱۰ و ۰/۵۷۴ واحد تغییر در توسعه گردشگری پایدار شهری ایجاد خواهند کرد. به طور کلی تمامی مؤلفه‌های توسعه گردشگری پایدار شهری تأثیر مثبت داشته‌اند، بدین معنی که با افزایش مقدار توسعه گردشگری پایدار شهری محدودده مورد مطالعه، توسعه آن نیز افزایش پیدا می‌کند.

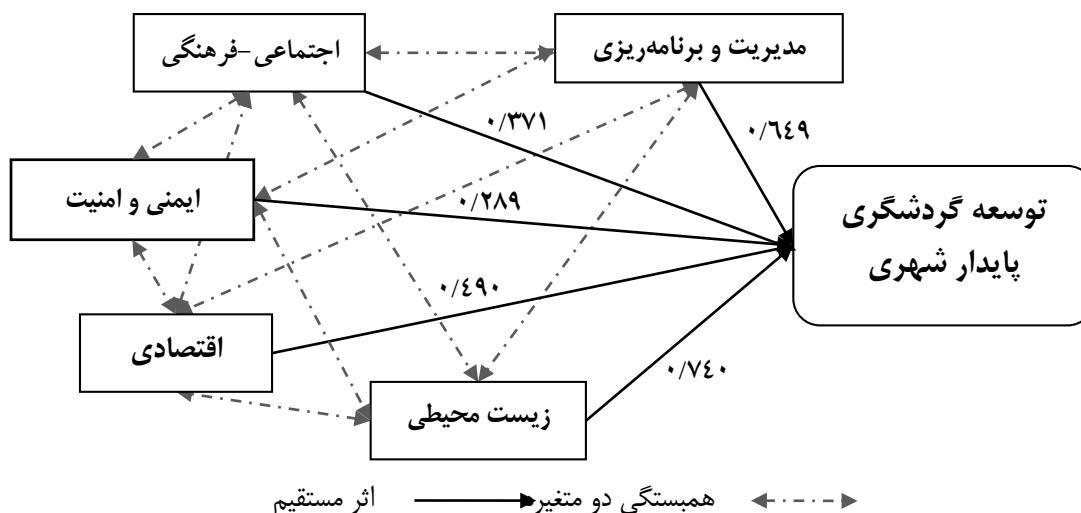
جدول ۴. آماره‌های ضرایب مدل رگرسیون مؤلفه‌های توسعه گردشگری پایدار شهری

Sig.	t	ضریب استاندارد		ضریب غیراستاندارد		مؤلفه‌ها
		Beta	Std. Error	B		
۰/۰۳۹	۳/۳۷۳	-	۰/۱۱۶	۰/۳۰۹		عرض از مبدأ
۰/۰۰۲	۴/۱۰۲	۰/۵۷۴	۰/۰۴۱	۰/۳۵۰		اقتصادی
۰/۰۰۳	۴/۱۱۳	۰/۴۰۹	۰/۰۳۹	۰/۲۶۶		اجتماعی-فرهنگی
۰/۰۰۲	۶/۵۴۳	۰/۶۱۰	۰/۰۸۶	۰/۴۱۸		زیست محیطی
۰/۰۰۲	۴/۱۰۸	۰/۵۷۸	۰/۰۴۵	۰/۳۵۲		مدیریت و برنامه‌ریزی
۰/۰۰۳	۴/۰۷	۰/۴۰۰	۰/۰۳۰	۰/۲۵۷		ایمنی و امنیت

برگرفته از: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲

تحلیل مسیر عوامل مؤثر بر ارزیابی توسعه گردشگری پایدار شهری

برای به دست آوردن عوامل تأثیرگذار بر توسعه گردشگری پایدار شهری از روش تحلیل مسیر استفاده شده است. در این روش اثر مستقیم مؤلفه‌های پنج‌گانه توسعه گردشگری پایدار شهری با توان اکولوژیک از طریق رگرسیون توأم به دست آمده است. نهایتاً ضرایب همبستگی مؤلفه‌های توسعه گردشگری پایدار شهری با توان اکولوژیک از طریق همبستگی پیرسون محاسبه گردیده است. سپس به روش تجزیه همبستگی (یعنی کم کردن میزان اثر مستقیم از میزان همبستگی پیرسون) مقدار اثرات غیرمستقیم محاسبه شده است. لازم به توضیح است که برای اندازه‌گیری میزان چند هم خطی در متغیرهای مستقل از روش معمول فاکتور تورم واریانس استفاده شده است. تحلیل مسیر عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری پایدار شهری با توان اکولوژیک به شرح نمودار شماره (۴) است.

نمودار ۴. تحلیل مسیر عوامل مؤثر در توسعه گردشگری پایدار شهری در منطقه ۲۲ کلان شهر تهران

برگرفته از: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲

جدول ۵. اثرات مستقیم و غیرمستقیم همبستگی مؤلفه‌های مختلف با توان اکولوژیک منطقه ۲۲ کلان شهر تهران

متغیرهای مستقل	اثرات مستقیم	اثرات غیرمستقیم	ضریب همبستگی	VIF
اقتصادی	۰/۴۹۰	۰/۲۱۰	۰/۴۳۱	۱/۸۱۵
اجتماعی-فرهنگی	۰/۳۷۰	۰/۱۵۱	۰/۳۲۱	۱/۴۲۵
زیست محیطی	۰/۷۴۰	۰/۵۵۲	۰/۷۳۱	۵/۶۳۲
مدیریت و برنامه‌ریزی	۰/۶۵۰	۰/۳۲۶	۰/۵۵۹	۲/۱۱۹
ایمنی و امنیت	۰/۲۸۹	۰/۱۴۷	۰/۳۱۱	۱/۴۱۹

برگرفته از: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۲

برای تعیین مهم‌ترین عوامل مؤثر بر توسعه محله‌ای، مؤلفه‌های بازآفرینی فرهنگی اجتماعی به‌عنوان متغیرهای مستقل و اثر آن‌ها وارد مدل رگرسیونی گردید. از آن جایی که برای تعیین اثر واقعی هر متغیر مستقل، چند هم خطی باید پایین باشد از روش

VIF برای تعیین وجود یا عدم رابطه چند هم خطی استفاده گردید. در صورتی که مقدار VIF کمتر از ۱۰ باشد، نشان‌دهنده عدم رابطه چند هم خطی بین متغیرهای مستقل است. نتایج نیز نشان‌دهنده عدم چند هم خطی بین متغیرهای مستقل بوده و از این رو، اثرات مستقیم به دست آمده برای هر متغیر مستقل قابل اعتماد می‌باشند. بر اساس نتایج، بعد زیست‌محیطی با میزان ۰/۷۴۰ و مدیریت و برنامه‌ریزی با میزان ۰/۶۵۰ دارای بیشترین تأثیرات در توسعه گردشگری پایدار شهری در منطقه ۲۲ کلان‌شهر تهران با تأکید بر توان اکولوژیک می‌باشند.

بحث و نتیجه‌گیری

شهرها به‌عنوان مراکز فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی، در جذب گردشگران نقش بسزایی ایفا می‌کنند. با افزایش نیاز به توسعه پایدار، توجه به جوانب اکولوژیک در توسعه گردشگری شهری به‌عنوان یک رویکرد حیاتی و ضروری مطرح می‌شود. گردشگری پایدار شهری با تأکید بر توان اکولوژیک نه تنها به جلب گردشگران می‌پردازد بلکه در کنار آن، به حفاظت از محیط‌زیست و تعادل اکولوژیک شهرها نیز می‌پردازد.

شهرها به‌عنوان محیط‌های پویا و پرنرژی، دارای تأثیر عمیقی بر محیط‌زیست هستند. توسعه گردشگری پایدار در این شهرها نه تنها باید به ارتقاء اقتصاد و فرهنگ منطقه کمک کند بلکه موظف به حفاظت از توازن زیستی و تدابیر اکولوژیکی نیز باشد. این مقاله به بررسی ابعاد و معیارهای توسعه گردشگری پایدار شهری با تأکید بر توان اکولوژیک پرداخته و سعی دارد تا راهکارهایی جهت تضمین تعامل هماهنگ بین توسعه گردشگری و حفاظت از محیط‌زیست را معرفی کند. در این سفر به دنیای توسعه گردشگری پایدار شهری با نگاهی اکولوژیک، ما سعی خواهیم کرد با تلفیق بین تفرجات گردشگری و مسئولیت‌های محیط‌زیستی، به سمت یک آینده سبز و توازن دهنده برویم.

در این راستا این پژوهش به ارزیابی تأثیر گردشگری پایدار شهری در منطقه ۲۲ کلان‌شهر تهران با تأکید بر توان اکولوژیک مورد بررسی قرار گرفت. نتایج این پژوهش نشان داد که تمام مؤلفه‌های توان اکولوژیک در رابطه با گردشگری (حفظ منابع طبیعی، توازن اجتماعی، اقتصاد، حفاظت و بازسازی فرهنگ) معنی‌دار هستند. این شاخص‌ها دارای همبستگی قوی با متغیر وابسته (توسعه گردشگری پایدار شهری) می‌باشند. مؤلفه‌های وارد شده بر مدل به میزان ۹۵/۱ در صد از تغییرات مؤلفه‌های (توسعه گردشگری پایدار شهری) را تبیین می‌کنند. همچنین سایر یافته‌های پژوهش نشان داد که مؤلفه‌های زیست‌محیطی و مدیریت و برنامه‌ریزی بیشترین تأثیر را در راستای ارتقای توسعه گردشگری پایدار شهری منطقه ۲۲ کلان‌شهر تهران داشته‌اند، به طوری که یک واحد تغییر در انحراف مؤلفه‌های زیست‌محیطی و مدیریت و برنامه‌ریزی به ترتیب ۰/۶۱۰ و ۰/۵۷۴ واحد تغییر در توسعه گردشگری پایدار شهری ایجاد خواهند کرد. بر اساس این نتایج مؤلفه‌های "زیست‌محیطی" و "مدیریت و برنامه‌ریزی" به‌طور گسترده در تحقق توسعه گردشگری پایدار شهری در منطقه ۲۲ کلان‌شهر تهران مؤثر بوده‌اند. بعد زیست‌محیطی اشاره به عناصر و فاکتورهای زیست‌محیطی نظیر حفاظت از تاریخ و فرهنگ محلی، مدیریت پایدار منابع طبیعی، کاهش اثرات منفی بر محیط‌زیست، و ایجاد فضاهای سبز و اکولوژیک و نیاز به حفاظت از منابع طبیعی، حیات وحش، و تنوع زیستی در فرآیند توسعه گردشگری پایدار با تأکید بر توان اکولوژیک دارد. و بعد مدیریت و برنامه‌ریزی اشاره به اهمیت مدیریت مستدام و برنامه‌ریزی هوشمند در ارتقای توسعه گردشگری و نیاز به توسعه برنامه‌های جامع و مستدام برای جلب گردشگران و حفاظت از منابع در مواجهه با افزایش تقاضا دارد. توسعه گردشگری پایدار با توان اکولوژیک در منطقه ۲۲ کلان‌شهر تهران نیاز به راهبردها و پیشنهادها هوشمندانه دارد. در این راستا، پیشنهادها زیر می‌توانند به ارتقاء گردشگری پایدار و حفاظت از محیط‌زیست کمک کنند:

۱. ایجاد مسیرهای گردشگری اکولوژیک:

- طراحی مسیرهای گردشگری با تمرکز بر زیبایی‌های طبیعی و محل‌های مهم اکولوژیک منطقه ۲۲.
- ارائه تجربیات گردشگری متنوع که هماهنگ با محیط اکولوژیک باشند.

۲. حفاظت و ترمیم منابع طبیعی:

- تدابیر فوری برای حفاظت از آب‌خیزها، جنگل‌ها، و مناطق حساس زیست‌محیطی.
- طراحی برنامه‌های ترمیم و بازسازی زیستگاه‌های طبیعی مختلف.

۳. توسعه گردشگری مسئولانه:

- افزایش آگاهی گردشگران و جامعه محلی در خصوص اثرات گردشگری بر محیط‌زیست.

- ترویج رفتارهای مسئولانه مانند بازیافت و کاهش مصرف انرژی در صنعت گردشگری.
- ۴. **توسعه و ترویج گردشگری فرهنگی:**
- ایجاد موزه‌ها و فضاهای فرهنگی با تمرکز بر تاریخ و هویت منحصر به فرد منطقه.
- برگزاری رویدادهای فرهنگی و هنری برای جلب گردشگران و ارتقاء هویت فرهنگی.
- ۵. **ترکیب گردشگری با فعالیت‌های محلی:**
- حمایت از کسب‌وکارهای محلی و محصولات محلی تا بتواند از توریست‌ها بهره‌مند شود.
- ایجاد بازارها و فضاهای فروش برای محصولات محلی.
- ۶. **افزایش ظرفیت اکولوژیک منطقه:**
- ارتقاء زیرساخت‌های محلی به منظور مدیریت بهتر منابع طبیعی.
- ایجاد نظام‌های حمایتی جهت توسعه گردشگری اکولوژیک.
- ۷. **مشارکت فعال مردم محلی:**
- تشویق مردم محلی به مشارکت فعال در فرآیند توسعه گردشگری و حفاظت از محیط‌زیست.
- ترویج مفهوم گردشگری مشارکتی و اجتماعی.
- ۸. **ایجاد شورای گردشگری پایدار:**
- تشکیل یک شورای مشارکتی با حضور نهادهای محلی، جامعه محلی، و نمایندگان صنعت گردشگری.
- بررسی و اجرای پروژه‌های مشترک بر اساس نظرات و نیازهای مشارکت‌کنندگان.

حامی مالی

بنا به اظهار نویسنده مسئول، این مقاله حامی مالی نداشته است.

سه‌م نویسنندگان

این پژوهش مقاله مستخرج از رساله دکتری است، کارهای میدانی، تحلیل و نگارش مقاله توسط نویسنده اول مقاله انجام شده است؛ صحت، تأیید و راهنمایی در تدوین مقاله توسط نویسنده دوم، سوم و چهارم صورت گرفته است.

تضاد منافع

نویسندگان اعلام می‌دارند که هیچ تضاد منافی در رابطه با نویسندگی و یا انتشار این مقاله ندارند.

تقدیر و تشکر

نویسندگان، از همه افراد، به دلیل مشاوره و راهنمایی علمی و مشارکتشان در این مقاله تشکر و قدردانی می‌نمایند.

منابع

- اکبری، مجید. (۱۴۰۱). ارائه الگوی زیست‌پذیری منطقه ۲۲ کلان‌شهر تهران با رویکرد شهر انسانی، رساله دکتری، رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، استاد راهنما: دکتر اسماعیل علی اکبری، دانشکده علوم اجتماعی، تحصیلات تکمیلی دانشگاه پیام نور.
- تقوایی، زینب، متولی، صدرالدین، جانباز قبادی، غلامرضا، و عظیمی آملی، جلال. (۱۴۰۲). تحلیلی بر فضاهای سبز شهری به منظور توسعه پایدار گردشگری شهری با تأکید بر بعد زیست‌محیطی (مطالعه موردی: شهر نور). فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، ۱۴(۵۳)، ۳۳-۱۴.
- حجازی، سید اسدالله، و جوادی، مهدی. (۱۳۹۹). ارزیابی توان اکولوژیکی توسعه گردشگری با بهره‌گیری از مدل تلفیقی (AHP-TOPSIS) نمونه موردی شهرستان سرعین. فصلنامه نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، ۱۲(۳)، ۴۰-۱۷.

حق زاد آمنه، عظیمی یوشانلوئی ایرج، رضانی پور، و بزرگمهر کیا، مهرداد. (۱۳۹۹). پیامدهای منفی توسعه گردشگری شهری در منطقه ۲۲ تهران از دیدگاه شهروندان و کارشناسان. برنامه‌ریزی و آمایش فضا. ۲۴ (۲)، ۱۷۱-۱۹۹.

حقی، محمدرضا، و حیدر زاده، احسان. (۱۴۰۱). عوامل پیشران در تحقق گردشگری پایدار شهری با رویکرد اکوتوریسم (نمونه موردی: شهر خوانسار). فصلنامه گردشگری و توسعه، ۱۱(۲)، ۳۶-۱۹.

شمسی پور، علی اکبر، رضوانی، محمدرضا، حسین پور، سمیرا. (۱۳۹۲). ارزیابی و تحلیل توان اکولوژیک در جهت توسعه گردشگری با استفاده از فرآیند تحلیل شبکه‌ای (ANP) مطالعه‌ی موردی: ناحیه‌ی غرب فارس. برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری، ۲(۴)، ۲۰۱-۱۸۱.

عناستانی، علی اکبر، نوری زمان آبادی، هدایت الله، و ملانوروزی، معصومه. (۱۳۹۹). ارزیابی توان اکولوژیک با هدف توسعه گردشگری پایدار با بهره‌گیری از روش‌های WLC و فازی در محیط GIS- مطالعه موردی: شهرستان نیشابور. فصلنامه اطلاعات جغرافیایی سپهر، ۲۹(۱۱۵)، ۱۶۱-۱۷۷.

قهرمان، ناصر، سید میرزایی، سید محمد، و ازکیا، مصطفی. (۱۴۰۲). برنامه‌ریزی توسعه گردشگری پایدار در شهر مراغه بر اساس تکنیک سوات. معماری و شهرسازی آرمان شهر، ۱۶(۴۲)، ۲۲۹-۲۴۰.

References

- Anabestani, A. A., Noori Zamanabadi, H., & Mollanorzi, M. (2020). Ecological capability evaluation with the aim of developing sustainable rural tourism using WLC and Fuzzy methods in GIS environment - Case study: Neyshabur County. *Scientific- Research Quarterly of Geographical Data (SEPEHR)*, 29(115), 161-177. (in Persian)
- Chang, C.-L., McAleer, M., & Ramos, V. (2020). A Charter for Sustainable Tourism after COVID-19. *Sustainability*, 12, 3671. (in Persian)
- Cheng, Y., Zhu, K., Zhou, Q., El Archi, Y., Kabil, M., Remenyik, B., & Dávid, LD. (2023). Tourism Ecological Efficiency and Sustainable Development in the Hanjiang River Basin: A Super-Efficiency Slacks-Based Measure Model Study. *Sustainability*, 15(7):6159.
- Clarke, J. (1997). A Framework of Approaches to Sustainable Tourism. *J. Sustain. Tour*, 5, 224-233.
- Dans, E. P., & Gonzalez, P. A. (2019). Sustainable tourism and social value at World Heritage Sites: Towards a conservation plan for Altamira, Spain. *Annals of Tourism Research*, 74, 68-80.
- Della Corte, V.; Del Gaudio, G.; Sepe, F., & Sciarelli, F. (2019). Sustainable Tourism in the Open Innovation Realm: A Bibliometric Analysis. *Sustainability*, 11, 6114.
- Dwyer, Ed., Mistilis, R., & Scott, L, D, N, C, N. (2009). Destination and enterprise management for a tourism future. *Tourism Management*, 30(1), 63-74.
- Ghahreman, N., Seyyed Mirzaie, S. M., & Azkia, M. (2023). Planning for Sustainable Tourism Development in Maragheh City Based on SWOT Technique. *Armanshahr Architecture & Urban Development*, 16(42), 229-240. (in Persian)
- Godil, D. I., Sharif, A., Rafique, S., & Jermisittiparsert, K. (2020). The Asymmetric Effect of Tourism, Financial Development, and Globalization on Ecological Footprint in Turkey. *Environ. Sci. Pollut. Res*, 27, 40109-40120.
- Guaita Martínez, J. M., Martín Martín, J. M., & Salinas Fernández, J. A. (2019). Mogorrón-Guerrero, H. An Analysis of the Stability of Rural Tourism as a Desired Condition for Sustainable Tourism. *J. Bus. Res*, 100, 165-174.
- Guo, Y.; Jiang, J.; Li, S. A Sustainable Tourism Policy Research Review. *Sustainability* 2019, 11, 3187.
- Haghi, M. R., & heidarzadeh, E. (2022). Factors driving the realization of sustainable urban tourism with ecotourism approach, Case study: Khansar city. *Journal of Tourism and Development*, 11(2), 19-36. (in Persian)
- Haghzad, A., Azimi Youshanloui, I., Ramezanipour, M., & Bozorgmehr, K. (2020). Negative consequences of Urban Tourism Development in District 22 of Tehran from the Viewpoint of Citizens and Experts. *MJSP*, 24 (2), 171-199. (in Persian)
- Han, H. (2021). Consumer Behavior and Environmental Sustainability in Tourism and Hospitality: A Review of Theories, Concepts, and Latest Research. *J. Sustain. Tour*, 29, 1021-1042.
- Hejazi, S. A., & Javadi, M. (2019). Evaluation of the ecological potential of tourism development using the combined model (AHP-TOPSIS) of the case of Sarein city. *New attitudes in human geography*, 12(3), 17-40.

- Higgins-Desbiolles, F. (2021). The “War over Tourism”: Challenges to Sustainable Tourism in the Tourism Academy after COVID-19. *J. Sustain. Tour*, 29, 551–569.
- Kim, S., Whitford, M., Arcodia, C. (2019). Development of Intangible Cultural Heritage as a Sustainable Tourism Resource: The Intangible Cultural Heritage Practitioners’ Perspectives. *J. Herit. Tour*.
- Kisi, N. (2019). A Strategic Approach to Sustainable Tourism Development Using the A’WOT Hybrid Method: A Case Study of Zonguldak, Turkey. *Sustainability*, 11(4), 1-19.
- Liu, Z. (2003). Sustainable Tourism Development: A Critique. *J. Sustain. Tour*, 11, 459–475.
- Lu, J., & Nepal, S. K. (2009). Sustainable Tourism Research: An Analysis of Papers Published in the Journal of Sustainable Tourism. *J. Sustain. Tour*, 17, 5–16.
- Müller H. (1994). The Thorny Path to Sustainable Tourism Development, *J. Sustain. Tour*, 2, 131 -136.
- Nematpour, M., & Faraji, A. (2019). Structural analysis of the tourism impacts in the form of future study in developing countries (case study: Iran). *Journal of Tourism Futures*, 5(3), 259-282. (in Persian)
- Pan, S. Y., Gao, M., Kim, H., Shah, K. J., Pei, S. L., & Chiang, P. C. (2018). Advances and challenges in sustainable tourism toward a green economy. *Science of the Total Environment*, 635, 452-469.
- Rasoolimanesh, S. M., Ramakrishna, S., Hall, C. M., Esfandiar, K., & Seyfi, S. (2020). A Systematic Scoping Review of Sustainable Tourism Indicators in Relation to the Sustainable Development Goals. *J. Sustain. Tour*, 1–21.
- Shahzad, S. J. H., Shahbaz, M., Ferrer, R., & Kumar, R. R. (2017). Tourism-led growth hypothesis in the top ten tourist destinations: New evidence using the quantile-on-quantile approach. *Tourism Management*, 60, 223-232.
- Shamsipour, A. A., Rezvani, M. R., & Hosein pour, S. (2013). Assessment of ecological potential for tourism development using Analytic Network process (Case study: The west of Fars province). *Journal of Tourism Planning and Development*, 2(4), 181-201. (in Persian)
- Sheller, M. (2021). Reconstructing Tourism in the Caribbean: Connecting Pandemic Recovery, Climate Resilience and Sustainable Tourism through Mobility Justice. *J. Sustain. Tour*, 29, 1436–1449.
- Sobaih, A.E.E., Elshaer, I., Hasanein, A. M., & Abdelaziz, A. S. (2021). Responses to COVID-19: The Role of Performance in the Relationship between Small Hospitality Enterprises’ Resilience and Sustainable Tourism Development. *Int. J. Hosp. Manag.*, 94, 102824.
- Streimikiene, D., Svagzdiene, B., Jasinskas, E., Simanavicius, A. (2021). Sustainable Tourism Development and Competitiveness: The Systematic Literature Review. *Sustain. Dev*, 29, 259–271.
- Sutrisna, M., Saskara, N., & Ayu, I. (2020). Prospective Analysis of Sustainable Tourism Development in Penglipuran Village as A Tourist Village Role Model in Bali. *Technium Social Sciences Journal*, 13, 184-198.
- taghvae, Z., Motevalli, S., janbazghobadi, G., & Azimi Amoli, J. (2023). An Analysis of Urban Green Spaces for Sustainable Development of Urban Tourism with Emphasis on Environmental Dimension (Case Study: Shahr Noor), 14(53), 33-46. (in Persian)
- UNEP/WTO. (2005). *Making Tourism More Sustainable: A Guide for Policy Makers*; United Nations Environment Program/World Tourism Organization: Paris, France; Madrid, Spain.
- Vu, D. V., Tran, G. N., Nguyen, H. T. T., & Nguyen, C. V. (2020). Factors Affecting Sustainable Tourism Development in Ba Ria-Vung Tau, Vietnam. *The Journal of Asian Finance, Economics and Business*, 7(9), 561-572.
- Zhou, Q., Zhu, K., Kang, L., & Dávid, L. D. (2023). Tea Culture Tourism Perception: A Study on the Harmony of Importance and Performance. *Sustainability*, 15, 2838.
- Zhu, K., Zhou, Q., Cheng, Y., Zhang, Y., Li, T., Yan, X., Alimov, A., Farmanov, E., & Dávid, L.D. (2023). Regional Sustainability: Pressures and Responses of Tourism Economy and Ecological Environment in the Yangtze River Basin, China. *Front. Ecol. Evol*, 11, 168.